

# RECENSIONER

Alf Arvidsson: *Kulturanalys och metakultur*. Studentlitteratur, Lund 2022. 270s. ISBN 978-91-44-16024-5.

Såsom i ett lapptäcke? Ett bricolage? Bokens omslag med olikmönstrade fyrkanter får sin förklaring på baksidan: "Kultur är ett begrepp för hur människor tillsammans försöker bygga meningsfullheter, skapa gemensamma symboler och symbolsystem samt hitta berättelser, föremål och handlingar som kan fungera som gemensamma utgångspunkter. Behovet att analysera de fenomen som benämns kultur är stort och varierat, och kulturanalys har vuxit fram som ett kunskapsområde i motsvarande utsträckning." Alf Arvidsson, professor i etnologi vid Umeå universitet, vidareutvecklar den etnologiska kulturanalysen. I boken introducerar han aktuell antropologisk, etnologisk och folkloristisk forskning och teori. Vissa avsnitt är av rådgivande karaktär: "tänk på detta i ditt fältarbete". Men i huvudsak tar Arvidsson upp analytiska möjligheter och förslag på problemställningar.

En artikel om kulturell intelligens, CQ, dyker upp i mitt digitala flöde. Vilket sammanträffande! Har precis läst ut boken *Kulturanalys och metakultur*. Den bidrar till kulturell intelligens. Mitt magiska tänkande har fått stryka på foten. Numera luttrad av AI och algoritmers finurlighet, blir jag inte förvånad. Mina sökord på webben har lett mig till en text om en kurs i kulturell intelligens för medicinstudenter. Inte till etnologerna.

*Kulturanalys och metakultur* är en handbok som vänder sig till studenter och forskare

inom etnologi, kulturanalys, kulturstudier, museiutbildningar. Men även studenter i mellanmännsliga yrken kan fogas till denna lista. Det är definitivt inte bara etnologernas närmsta grannar som den kan angå, speciellt med tanke på hur reflektioner om den egna kulturen som den upplevs av deltagarna själva är en väg till kunskap. Levnadshistoriskt berättande och "oral history", användas exempelvis inom samhällsvetenskap för att avtäckta livsmönster och värderingar, liksom i klinisk medicinsk forskning som inkluderar kulturanalys av hälsobegrepp och identitetsfrågor. Metakultur kallas detta: alltså "kultur om kultur" som inbegriper en medveten reflexivitet. Arvidsson skriver: "Att forma en berättelse om sin tillvaro kan ses som en form av metakultur, det vill säga en form för reflektion och kommentar till den egna kulturen som den upplevs av deltagarna själva."

Arvidsson skriver att begreppet kultursyntes fanns med i boks titeln på ett tidigt stadium, men föll bort. Kanske blev den för tung och svår, trots att begreppet kultursyntes är centralt i boken. Boken handlar om detta: "För att undvika statiska bilder av hur en grupp människor tänker och resonerar är det viktigt att inte betrakta kultur som något stabilt, färdigt och genomorganiserat, utan att också studera kultursyntes – det vill säga de processer där kultur skapas, där olika enskildheter fogas samman, fås att stämma överens, samexistera eller utsluta varandra, och de principer som vägleder, möjliggör eller saboterar kulturbyggen."

Boken börjar med en genomgång av olika bruk av kultur. Det instrumentella sättet att se

på kultur – som ett verktyg för att nå ny kunskap – har blivit common sens och ibland ett argument för sitt existensberättigande. Men, Arvidson påminner om att kultur också har ett intrinsiskt värde: ”Det finns ett egenvärde att studera kultur, som utgår från undran vad det är att vara människa, och vad som gör människolivet värt att leva.”

Jag blundar och försöker i minnet rekonstruera min första vetenskapsteoretiska verktygslåda från det tidiga 1980-talets etnologistudier i Lund. Kulturanalysen i Orvar Löfgrens och Jonas Frykmans nydanande bok *Den kultiverade människan* (1979) lyfte fram tid och rum, rent och orent som kulturanalytiska kategorier. Dessa blev kompletterande sökarljus och perspektiv på de beprövade kategorierna kön, klass, etnicitet, generation, land och stad, vardag och högtid, arbete och fritid, folkkonst och ritualer. Arvidsson sammanfattar kulturanalysens historia och jag får stöd för minnet i min autoetnografiska tidsresa som startar när jag läser boken.

Ja, just det. Redan 1982 kom handboken *Kulturanalys* (Löfgren/Ehn), som uppdaterades 2001, då med titeln *Kulturanalyser* för att understryka att teorier tillkommit, såsom poststrukturalism och genusteori. Med *När ingenting särskilt händer* (2007), fortsatte författarduon med exempel på kulturanalyser om väntan, rutiner och drömmar. Och sedan kom Jonas Frykmans bok *Berörd* (2012), med fenomenologiska perspektiv på kroppsliga, känsliga, levda erfarenheter. Arvidsson noterar att den kulturanalytiska litteraturen är svår att överblicka. Därav mitt val av exempel på böcker i ämnet – som är del av min livsvärld – och som visar hur de kulturanalytiska verktygen har utvecklats. Och ett litet exempel på metakultur, måhända?

De eviga frågorna ställs i boken: Vad är kultur och vad är kunskap? Mina tankar går till renässansfilosofen Cusanus för att sammanfatta den strikt rationella och mätande sidan av vårt mänskliga medvetande, *ratio*. Denna balanseras av förmågan till omdöme,

*intellectus*, som öppnar för känslorna som källor till kunskap. Arvidsson drar linjerna från positivism till hermeneutik. Snabba streck som fångar rörelser i tid och tanke. Det gäckande begreppet identitet, exempelvis, fångas i flykten. Ett begrepp som har utvidgats rejält genom åren. Arvidsson nämner att konvivalitet (som betyder förmågan att leva tillsammans) ersatt de alltför preskriptiva begreppen integration och mångfald som låg i min verktygslåda på 80-talet. Intersektionalitet har tillkommit, ett verktyg som låter olika kategorier, exempelvis kön och klass, ställas mot varandra. Men även autenticitet, i psykoanalysens anda, som används för att problematisera det genuina, äkta och sanna.

Denna bok är som en karta över det etnologiska landskapet, och ett bra stöd för nyorientering i ämnet. Etnologins verktygslåda har fyllts till brädden av teoretiska och analytiska begrepp men bruksanvisningarna är kortfattade. Författaren rekommenderar därför *Tillämpad kulturteori* (red. Gunnarsson Payne/Öhlander, 2017) som med fördel kan läsas parallellt med boken *Kulturanalys och metakultur*. Hänvisningar till fördjupningslitteratur finns med som trygga vägvisare till forskningsfältet. Liksom en mängd konkreta förslag på kulturanalytiska frågeställningar som inspirerar till egen forskning. Det här är en generös handledning som kräver en grundläggande kunskap i vetenskapsteori. För topografin är snårig och understundom gör den mig vilsen. Men det är det som är tjusningen! Läsningen inbjuder till att använda bricolagemetoden – det öppna sökandet – för att irra till synes planlöst och att någonstans hitta en oväntad glänta fylld med insikter och idéer. Detta är en text att återkomma till på olika nivåer av studier och på den etnologiska livsresan.

Eva Klang, Helsingborg